

NOI DATE REFERITOARE LA SISTEMUL DE FORTIFICARE AL AȘEZĂRII HALLSTATTIENE DE LA BABADAG (JUD.TULCEA)

Gabriel Jugănaru, Sorin Ailincăi

Amplasată într-un cadru natural extrem de generos, în ceea ce privește resursele, așezarea hallstattiană de la Babadag avea în același timp și o poziție strategică importantă, dominând regiunile învecinate. Accesul pe promontoriul de loess, situat pe malul lacului Babadag, era destul de anevoios pe pantele cu o înclinație de 40-45°, doar partea de nord-vest a acestuia, fiind plană, asigura legătura cu terasele învecinate.

Evoluția, timp de aproape patru secole, a acestui sit reprezentativ pentru purtătorii culturii Babadag, poate fi astăzi cercetată numai pe aproximativ o treime din suprafața inițială. În 1967 când apele lacului s-au retras de aproximativ 50 de m, au putut fi observate pe fundul mâlos al lacului Babadag, numeroase fragmente ceramice și alte urme de locuire: pereți de locuințe, resturi de vetre, aparținând culturii Babadag¹, existând, așadar, certitudinea că, pe direcția NE-SV, așezarea avea în antichitate o cu totul altă înfățișare.

Din păcate, procesul de eroziune continuă și în zilele noastre, masivul, dar în același timp fragilul promontoriu de loess, ce are o cotă de 23 m față de nivelul apelor lacului, prăbușindu-se într-un ritm rapid. Mai mult de jumătate din secțiunile din sectorul V, trasate între 1990-1993, au dispărut practic în apele lacului. Prin urmare, este destul de dificil de apreciat în acest moment evoluția pe orizontală a acestei așezări.

În forma sa actuală, situl mai conține o zonă periferică de locuințe (locuințe de suprafață, mai rar bordeie, gropi menajere și de provizii), o zonă exclusiv menajeră, unde se află foarte multe gropi tronconice și sistemul defensiv compus din șanț și val. În prezent, rezervația arheologică are o suprafață de 2,5 ha și o zonă de protecție de 1 ha.

Sistemul defensiv, construit în formă de semicerc, ce închide accesul spre așezare este destul de bine păstrat, partea superioară a valului fiind și astăzi vizibilă de la mare distanță.

Primele referiri la sistemul de fortificare al așezării sunt făcute în 1964, când Sebastian Morintz publica primele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Babadag, care, coroborate cu alte descoperiri similare din zona Dunării de Jos, au stat la baza definirii culturii de tip Babadag². Iată cum era descrisă la acea vreme fortificația așezării hallstattienne: „*Au nord-ouest, où ce promontoire est relié par une étroite langue de terre à un plateau ayant la même hauteur que la crête de la colline, on observe un fosse et un remblai de terre, construit en vue d'empêcher l'accès de l'extérieur par le seul point accessible. Les pentes raides du sud-est et du sud-ouest furent elles-mêmes pourvues d'une fosse et de deux remparts de terre, comme il a été constaté à l'occasion des fouilles de l'année 1962. Les remparts sont revêtus d'un parement de dalles en pierre, couvertes d'un enduit de terre glaise intentionnellement calcinée.*”³

¹ Morintz 1987, 39- 40.

² Morintz 1964, 101-118.

³ Morintz 1964, 102.

În 1982, după două decenii de cercetări în această așezare, Sebastian Morintz menționează existența unui "...șanț de apărare adânc de 3 - 3,5 m, lat de 10 - 12 m, care încingea dealul pe pante și tăia contactul cu terasa dinspre nord-vest", precum și a unui val de apărare construit "...într-o etapă mai târzie...placat cu pietre, lutuit și ars, situat la exteriorul șanțului de apărare"⁴.

În sinteza asupra cercetărilor de la Babadag din 1987, sunt aduse în discuție noi elemente referitoare la sistemul de fortificare. Se stabilește acum un raport de contemporaneitate între șanț și val, acesta din urmă "...fiind construit cu pământul scos din șanț și apoi placat cu lespezi de piatră calcaroasă, lutuit și ars"⁵. În același studiu, autorul trage și primele concluzii cronologice în ceea ce privește sistemul de fortificare, datând ridicarea acestuia în faza a III-a de evoluție a culturii Babadag, bazându-se pe descoperirea unor fragmente ceramice caracteristice acestei faze în umplutura șanțului.

În 1995, în ultima sa campanie arheologică, regretatul Sebastian Morintz a trasat o nouă secțiune magistrală (S XVI), care traversa, atât așezarea, cât și sistemul de fortificare, cu intenția de a obține un profil stratigrafic complet.

Având în vedere volumul imens de pământ ce a fost excavat din această secțiune, lungă de 52 m, și adâncă, în zona șanțului de apărare, de 4,5 m, cercetările de aici s-au desfășurat pe parcursul a patru campanii (1995, 1996, 1997, 1999). Dacă, inițial, această secțiune avea o lățime de 2 m, la debutul fiecărei campanii am fost nevoiți să efectuăm noi taluzări, datorită faptului că profilele erau pur și simplu ciuruite de cuiburile unei mari colonii de rândunele de apă, ajungând în final la o lățime de 3 m.

Stratigrafia acestei secțiuni (Fig. 1/1) este extrem de sugestivă, atât pentru configurația elementelor de fortificare, cât și a raporturilor acesteia cu așezarea, fiind împărțită în trei mari zone: I - zona periferică de locuire; II- terasa de loess cu gropi menajere; III – șanțul și valul de apărare.

Referindu-ne la *zona I*, surprinsă în partea superioară a secțiunii, pe direcția NEE - SVV, au fost descoperite o serie de locuințe de suprafață suprapuse, unele cu gropi tronconice în podele, aparținând fazelor Babadag II și III, cât și un bordei cu două faze de locuire atribuit fazei a III-a. Acest din urmă complex săpat direct în terasa de loess, constituie limita zonei locuite.

În cea de a II-a zonă, lată de 8 m, au fost descoperite o serie de gropi tronconice, pline cu resturi menajere (cenușă, fragmente ceramice nedecorate, resturi de vetre, pereți de locuință, pietre, oase de animale). Prezența acestor gropi în terasa de loess, coroborată cu lipsa vreunui nivel de locuire, ne determină să considerăm că aici, la un moment dat, în etapa finală a așezării, au început să fie depozitate în mod sistematic resturile menajere. În ceea ce privește inventarul acestor gropi, merită amintit conținutul gropii nr. 1. Acest complex, de formă tronconică, cu diametrul gurii de 1,40 m și al bazei de 1,52 m, adânc de 0,34 m, conținea resturile unei străchini tronconice cu buza invazată, decorată cu caneluri oblice (Fig. 3/5), precum și un cuțit din bronz, cu vârful ușor curbat (Fig. 3/10) ce avea o lungime totală de 10,8 cm, lungimea limbii mânerului de 1,6 cm și lățimea maximă a lamei de 2,1 cm. Cuțitul are analogii pe un spațiu cultural și cronologic vast, din perioada târzie a epocii bronzului până la sfârșitul perioadei mijlocii a primei epoci a fierului. Exemplarele asemănătoare au fost

⁴ Morintz 1986, 58.

⁵ Morintz 1987, 44.

descoperite la Radovanu⁶, aparţinând fazei finale a culturii Coslogeni, Tămăoani⁷ şi la Zimnicea⁸, aparţinând grupului Zimnicea – Novgrad. Piesa de la Babadag este importantă, în special, datorită contextului cert al descoperirii ce corespunde ultimului moment de evoluţie al culturii Babadag, reprezentând astfel un reper important al tipologiei cuţitelor brici.

În partea sudică a suprafeţei cu gropi menajere (zona III) a fost săpat şanţul de apărare, care, conform profilului de nord-vest al secţiunii, avea o deschidere la gură de 16,5 m, şi o adâncime maximă de 4 m. S-au putut distinge în umplutura şanţului trei nivele de depunere. Primul, cel superior, marcat de numeroase pietre sub forma unui pavaj, conţinea material ceramic elenistic. Prezenţa acestei amenajări de pietre pe acest nivel ne sugerează că, în perioada elenistică, cu toate că era mult colmatat, şanţul mai era funcţional. Al doilea nivel, marcat, de asemenea, de un strat de pietre, era perforat de o groapă tronconică ce conţinea cenuşă. Materialul ceramic descoperit pe acest nivel aparţine culturii Babadag, dar este atipic pentru a fi atribuit unei anumite faze a culturii Babadag. Prezenţa acestei gropi în şanţul de apărare poate constitui un argument în favoarea ipotezei dezafectării la un moment dat a fortificaţiei. Pe nivelul de la baza şanţului sunt destul de puţine urme de amenajare, iar fragmentele ceramice sunt atipice.

Valul de apărare, aflat la exterior faţă de şanţ, a fost construit cu pământul scos din acesta. Înainte de a fi ridicat valul, în zona aflată în apropierea şanţului, a fost construit un nucleu din lespezi masive de piatră, aşezat într-o groapă adâncă de 0,80 m. De la „buza gropii”, nucleul avea o înălţime de 1,20 m, lăţimea sa în partea superioară fiind de 4 m iar la bază de 2,5 m. Pietrele aveau numeroase urme de arsură, unele fiind pur şi simplu calcinate. Peste acest edificiu s-au putut observa straturi alternante de pământ galben – scos din şanţ şi pământ ars la roşu. În ceea ce priveşte dimensiunile, valul are o lăţime la bază de 16 m iar înălţimea păstrată a acestuia este de 3,5 m.

Aşadar, în ceea ce priveşte structura valului, faţă de cele menţionate de S. Morintz, apare un element nou ce constă în nucleul de piatră construit din lespezi masive, puternic arse. Nucleul nu a fost amplasat în mijlocul valului, ci în partea aflată în apropierea şanţului, având, fără îndoială, rolul de a-l consolida. Interesantă este prezenţa în structura valului – în partea sa inferioară, a unei gropi cilindrice, cu diametrul de 1,20 m şi adâncimea de 0,40 m, care conţinea câteva fragmente puternic oxidate de bronz şi fier.

Plecând de la această nouă situaţie a configuraţiei valului de apărare, descoperită în secţiunea S XVI, am încercat să verificăm stratigrafia elementelor defensive din zona de sud-vest a aşezării. Oportunitatea s-a ivit atunci când am constatat că secţiunea VI, trasată de Sebastian Morintz, în anii '70, nu era finalizată. Astfel, pe parcursul a două campanii (2001 şi 2002), am obţinut un nou profil stratigrafic, care aduce, la rândul său, o serie de elemente noi.

Secţiunea VI a fost cercetată de noi⁹ pe o porţiune de 48 de m (Fig. 2/2). Datorită resurselor financiare reduse nu am reuşit să finalizăm cercetările decât în zona a II-a (terasa de loess cu gropi menajere), respectiv în zona a III-a (valul şi şanţul de apărare), realizând un profil stratigrafic pe peretele de sud-est.

⁶ Morintz 1978, 146, fig. 86.2.

⁷ Petrescu-Dâmboviţa 1953, 776, fig. 8-6 a,b.

⁸ Gumă 1995, 131, pl. 13. 3-5.

⁹ Jugănar, Ailincăi 2002, 47.

În zona a II-a, în terasa de loess, a fost descoperită o groapă menajeră, de formă tronconică, cu diametrul gurii de 0,60 m și cel al bazei de 0,70 m, adâncă de 0,35 m. Umplutura gropii consta într-un strat gros de cenușă, în care au fost descoperite resturile unor vase ceramice – străchini cu buza canelată, vase borcan, vase bitronconice (Fig. 4/3,4,6-8), precum și un cuțit din fier, căruia îi lipsește limba de înmănușare (Fig. 4/9). Lungimea cuțitului este de 8,7 cm, iar lățimea maximă a lamei este de 1,5 cm. O piesă asemănătoare a fost descoperită tot la Babadag, în penultimul nivel de locuire atribuit fazei Babadag III¹⁰, o alta în așezarea de tip Babadag de la Garvăn *Mlăjitul – Florilor*¹¹ (com. Jijila, jud. Tulcea), forma lor fiind analoagă cu cea a cuțitelor descoperite în mormântul nr. 58 din necropola de la Stoicani (jud. Galați)¹², precum și cu cele descoperite în necropola de la Sboryanovo, din nordul Bulgariei¹³.

În ceea ce privește sistemul de fortificare, în această zonă, șanțul, săpat în terasa de loess, avea o deschidere în partea superioară de 17 m și o adâncime de 4 m. Au fost observate ca și în secțiunea S XVI, trei niveluri de depunere. Primul nivel aparține perioadei elenistice, iar celelalte două culturii Babadag – acestea din urmă fiind marcate de dalele de piatră ce placau fundul șanțului. Aceste două niveluri inferioare confirmă faptul că, în faza a III-a perioada a culturii Babadag fortificația a avut două etape constructive (una de construcție și alta de refacere-reamenajare).

La limita dintre șanț și val a fost descoperită o aglomerație de lespezi de piatră, cu urme de ardere. Față de nucleul descoperit în secțiunea S XVI, care avea și o groapă de fundație, aglomerarea masivă de lespezi de aici avea mai de grabă rolul unui contrafort care putea împiedica alunecarea în șanț a părții superioare a valului.

Valul de apărare a fost construit cu pământul scos din șanț, fiind compus din straturi alternante de pământ galben și roșu. Deși nu au fost observate lespezi de piatră pe coama valului, putem presupune că acestea au putut exista, dar au fost demantelate, sau au alunecat în șanț.

În structura valului de apărare au fost cercetate patru gropi, numerotate de la 2 la 5, după cum urmează:

Groapa nr. 2 a fost săpată pe coama valului și pornește de la nivelul de refacere al fortificației. În profil¹⁴, groapa are o formă trapezoidală, cu o deschidere la gură de 2,7 m și o adâncime de 1,5 m. În partea superioară a acestui complex s-a putut observa un strat de cenușă ce acoperea un pământ foarte dur, de culoare maronie-gălbuie, probabil măr de baltă tasat.

În momentul de față al cercetării ne abținem să considerăm că aceasta ar fi urma arheologică a unei palisade, această situație nefiind documentată în celelalte secțiuni care au tăiat sistemul de fortificare. Conținutul gropii poate sugera, totuși, o lucrare de consolidare a valului.

¹⁰ Morintz, Jugănar 1995, 180, fig. 9/ 7.

¹¹ Descoperire inedită G. Jugănar.

¹² Petrescu-Dîmbovița, Marin 1974, 90 – 91, fig. 6/6.

¹³ Stoyanov 1997, 81, fig. 19/ 134, 135.

¹⁴ Nu cunoaștem planul acestui complex, săpăturile lui S. Morintz din această secțiune rămânând inedite și, cu toate că cercetările la Babadag continuă, nu am încheiat încă un protocol care să ne permită accesul la planurile și însemnările de săpătură mai vechi, aflate în arhiva Institutului de Arheologie „V. Pârvan” din București.

Gropile numerotate cu 3, 4 și 5 au fost săpate într-un strat de culoare vineție, foarte dur, care se afla sub cel din care a fost săpată groapa nr. 2.

O situație interesantă o reprezintă *groapa nr. 3* (Fig. 3). Complexul a fost secționat ca și celelalte gropi pe direcția NEE – SVV și avea o formă tronconică în profil și aproximativ circulară în plan. Diametrul gurii avea 0,75 m, iar cel al părții inferioare 1,20 m. Umplutura gropii consta într-un pământ de culoare cafenie, care probabil se datorează unui amestec de loess cu cenușă. Aproximativ la jumătatea adâncimii acestui complex, au fost descoperite trei cranii umane. Unul dintre ele (cel dinspre NEE) avea calota craniană în jos și privirea spre NE, celelalte două erau grupate spre celălalt perete al gropii, cu orbitele orientate spre SVV. La toate cele trei cranii nu se păstrează mandibula, iar la cele grupate, maxilarele superioare au fost distruse aproape în totalitate¹⁵.

Groapă nr. 4, de formă tronconică în profil, avea diametrul gurii de 0,60 m, cel al bazei de 1,5 m și o adâncime de 0,75 m. Aceasta conținea o umplutură depusă pe două straturi de pământ cenușiu – pigmentat, separate de o lentilă de cenușă. În groapă au fost descoperite fragmente ceramice ce proveneau de la vase bitronconice și tronconice și oase de animale, îndeosebi ovicaprine.

Groapa nr. 5 a fost intersectată de groapa nr. 4 și avea o formă tronconică în profil. Diametrul gurii era de 0,80 m, iar cel al bazei de 1,85 m, adâncimea fiind de 1 m. În partea inferioară s-au putut observa două straturi de arsură, iar la bază, în colțul de NE, au fost descoperite două vase de mici dimensiuni care aveau o formă tronconică (Fig. 4/1,2).

Revenind la complexe descoperite în structura valului, apreciem că acestea au fost săpate în două etape distincte. Groapa nr. 2 a fost săpată în faza târzie a valului, corespunzând refacerii acestuia și având probabil un rol de consolidare, în timp ce gropile 3, 4 și 5 corespund unui moment de dezafectare a fortificației, conținutul, acestor complexe indicând o posibilă zonă de depozitare a reziduurilor. O situație specială o întâlnim în cazul gropii nr. 3, ce conținea trei cranii umane. Cu această ocazie, se poate ridica din nou problema osemintelor umane în complexe descoperite în aşezările de tip Babadag. Cunoaștem până în prezent peste 30 de astfel de complexe¹⁶, studierea lor neevidențind reguli în ceea ce privește starea în care se află osemintele (schelete complete sau incomplete, aflate sau nu în conexiune anatomică, dar și oase izolate, membre sau cranii), numărul indivizilor, orientarea lor sau un inventar standard.

Situații similare au fost semnalate la Satu Nou „Valea lui Voicu” (com. Oltina, jud. Constanța), unde într-o „albiere” (viroagă) au fost descoperite, pe lângă oase de animale și fragmente ceramice, trei cranii umane și un maxilar¹⁷. Două cranii au fost descoperite în cursul cercetărilor de la Garvăn – *Mlăjițul Florilor* (com. Jijila, jud. Tulcea)¹⁸, altul pe fundul unei

¹⁵ Craniile au fost trimise pentru analiză la Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer” – București, rezultatele obținute urmând a fi publicate într-un studiu separat. Pentru cercetarea integrală a acestui interesant complex, a fost trasată o casetă paralelă cu S VI, cu dimensiunile de 2 x 4 m, unde nu a mai fost descoperit nici un element de inventar.

¹⁶ Morintz 1987, 68, nota 118; Perianu 1993, 163-168; Morintz, Jugănaru 1995, 182, fig. 28; Jugănaru 1997, 103 și urm. fig. 1; Jugănaru, Topoleanu 1994, 71-81; Topoleanu, Jugănaru 1995, 204-205, fig. 3-5; Ailincăi, Topoleanu 2003; Baumann 1995, 230-231, fig. 9; Irimia, Conovici 1993, 52-65, 89-97, fig. 1, 3/8, 22/1,2; Irimia 1974, 124-125, fig. 6a; Sîrbu, Pandrea 1994, 31, fig. 4; Sîrbu 1994, 89; Sîrbu 1997, 193-221; Dragomir 1996, 365-372; Ailincăi, Mirițoiu, Soficar 2003 (sub tipar).

¹⁷ Irimia, Conovici 1993, 52-53, 89, 91, 94.

¹⁸ Sîrbu 1997, fig. 14/2.

gropi de mari dimensiuni la Niculițel – *Cornet* (jud. Tulcea)¹⁹ și o mandibulă descoperită la Revărsarea – *Dealul Tichilești* (Isaccea, jud. Tulcea)²⁰.

O caracteristică pentru situațiile amintite mai sus, inclusiv pentru descoperirea de la Babadag, este lipsa de interes arătată pentru aceste cranii, zonele în care acestea au fost descoperite putând fi considerate ca menajere și pot sugera faptul că acestea au fost pur și simplu aruncate. Astfel de descoperiri pot fi puse în legătură cu lipsa unor părți din scheletele aflate în complexe ce conțineau resturile de la unul sau mai mulți indivizi.

Nu știm în ce măsură aceste situații pot fi interpretate ca morminte. În analiza acestui tip de descoperiri trebuie ținut cont de diversitatea cazurilor întâlnite și de locul în care acestea au fost descoperite în așezări și nu într-un spațiu ce poate fi considerat funerar. Astfel de depuneri pot reprezenta un tratament postmortem aplicat unor categorii de indivizi a căror alegere se făcea exceptând criteriile bazate pe sex și vârstă²¹.

*

* *

Deși se cunosc aproximativ 43 de așezări aparținând culturii Babadag, în foarte puține din acestea au fost identificate elemente de fortificare – valuri și șanțuri de apărare, iar acolo unde sunt menționate, referirile sunt lapidare.

Practic, în afara sitului de la Babadag, cunoaștem numai trei alte asemenea așezări fortificate: Beidaud²², Gârlița²³ și Jijila – *Cetățuie*²⁴.

Așezarea de la Beidaud are o suprafață de 2,5 hectare și este fortificată cu două valuri de pământ între care se află un șanț. Acest sistem defensiv înconjoară practic incinta. Primul val, cel dinspre interior, a fost construit din pământ placat cu pietre. Baza valului are 14 m. Structura acestuia conține un emplecton din bolovani din lut și piatră, placat cu plăci de șisturi și are o lățime de 7 m și o înălțime păstrată de 1,50 m. Aceasta structură, în opinia autorilor cercetărilor de aici, a fost arsă „la roșu”, în partea superioară a acesteia fiind descoperite numeroase bucăți de cărbune și multă cenușă, probabil urmele palisadei ce se ridica pe acest val.

Al doilea val, cel exterior, a fost ridicat din straturi alternante cu pământul scos din șanțul interior, fiind placat cu un strat de pietre. Înălțimea păstrată a valului este de 1,40 m.

Șanțul de apărare poziționat între cele două valuri are o deschidere de 15 m și o adâncime păstrată de 3,90 m. La baza șanțului au fost descoperite numeroase pietre de râu care, în opinia celor doi cercetători, au căzut de pe coama primului val.

¹⁹ În cursul săpăturilor de salvare din anul 2000, pe podeaua unui bordei a fost descoperit un craniu cu mandibula și vertebrele superioare aflate în conexiune anatomică.

²⁰ Informația ne-a fost oferită de dl. G. Simion, căruii îi aducem mulțumiri pe această cale.

²¹ Observațiile antropologice, sumare în cazul majorității descoperirilor, exceptând complexul de la Jurilovca – *Orgame*, unde s-a făcut un studiu amănunțit, au pus în evidență existența unor indivizi de ambele sexe cu vârste variabile, de la Infans II la Maturus Senilis.

²² Simion, Lăzurcă 1980, 43-46, fig. 3,4

²³ Morintz 1964, 109; Irimia 1974, 89.

²⁴ Simion 2002, 177.

Aşezarea de la Jijila – *Cetăţuia*, cu o suprafaţă de circa 5 ha a fost fortificată cu trei valuri de pământ şi două şanţuri de apărare adiacente. Ca şi în cazul aşezării de la Gârliţa nu s-au făcut încă cercetări în aceste elemente de fortificare, existând aşadar anumite reţineri în privinţa încadrării cronologice a acestora²⁵.

La est de Carpaţi, pentru cultura Gava-Holihradly este menţionată o singură aşezare fortificată – cea de la Preuteşti²⁶, care era apărată de două valuri şi şanţuri adiacente. Pe coama valurilor au fost descoperite urmele unor pari ce proveneau, probabil, de la o palisadă.

Grupului Chişinău - Corlăteni i-a fost atribuită aşezarea fortificată de la Căndeşti²⁷, ridicată în timpul culturii Noua, dar refolosită în perioada hallstattiană, fortificaţia fiind formată dintr-un val şi un şanţ.

Pentru grupul cultural Cozia este atestată aşezarea fortificată de la Poceaca²⁸, apărată cu trei valuri de pământ şi două şanţuri adiacente acestora, precum şi cea de la Brad²⁹, unde este menţionat un val construit din pământ şi pietre de râu.

În Transilvania, aşezările fortificate sunt mai bine documentate, cercetarea acestora oferind date preţioase referitoare la configuraţia lor. Menţionăm astfel fortificaţiile de la Sărăţel *Cetate*³⁰, Ciceu-Corabia³¹, Teleac³², Mediaş³³, Şeica Mică³⁴, Subcetate³⁵ şi Şimleul Silvaniei³⁶.

În ceea ce priveşte construcţia valurilor aşezărilor fortificate, în Transilvania se remarcă situaţia de la Ciceu-Corabia, unde, în interiorul valului a fost descoperit un mic zid sec de piatră, lat de 0,50 m, încastrat în sol, cu o înălţime de la suprafaţa gropii de 0,40/0,50 m şi care avea rolul de a consolida valul³⁷. Un alt element asemănător în construcţia valurilor a fost descoperit la Teleac³⁸. Aici, valul parapet, din a doua fază de construcţie, avea implantată o structură de bârne în formă de casete, umplută cu pământ.

Revenind la fortificaţia aşezării de la Babadag, aşa cum s-a subliniat mai sus, aceasta a fost construită în faza a III-a (sec. VIII - prima parte a sec. VII a.Chr.) a culturii, fiind distinse două etape constructive. Încetarea folosirii fortificaţiei poate fi sesizată în zona valului, unde au fost descoperite gropi care nu aveau legătură cu sistemul defensiv, situaţie ce indică o continuare a locuirii de tip Babadag şi după dezafectarea acestuia.

²⁵ Materialul arheologic din aşezare arată o locuire în faza a doua a culturii Babadag, stratul de cultură fiind de dimensiuni reduse: 20 – 40 cm. În cursul cercetărilor din 2001 au fost cercetate mai multe gropi de formă tronconică şi probabil două locuinţe de tip bordei.

²⁶ László 1994, 50-51; Ursulescu, Popovici 1997, 51-65.

²⁷ Leviţkii 1994, 53; cetatea are şi un nivel ce corespunde fazei I a culturii Babadag (László 1989, 116; Florescu, Florescu 1983, 75).

²⁸ Nestor 1952, 45; Iconomu 1996, 21-56; Iconomnu 1997, 125-137.

²⁹ Ursachi, 1995, 22.

³⁰ Vlăssă, Danilă 1962, 341-347.

³¹ Vasiliev, Gaiu 1980, 31 şi urm.

³² Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 23-31.

³³ Zaharia 1965, 83-104.

³⁴ Horedt 1964, 187-204.

³⁵ Vasiliev, Andriţoiu 1985, 31-36.

³⁶ Pop şi colab. 2002, 304.

³⁷ Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 21.

³⁸ Vasiliev, Aldea, Ciugudean 1991, 24-28.

Bibliografie

- Ailincăi, S., Mirițoiu, N., Soficaru, A. 2003, *O groapă cu oseminte umane atribuită culturii Babadag descoperită în nivelul precolonial de la Orgame (com. Jurilovca, jud. Tulcea)*, ArhMold 25, (sub tipar).
- Ailincăi, S., Topoleanu, Fl. 2003, *Noi complexe cu oseminte umane în așezarea de tip Babadag de la Niculițel „Cornet”*, Peuce 14 (în prezentul volum).
- Baumann, V.H. 1995, *Așezări rurale antice în zona Gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I-IV p.Chr.)*, BiblIP-A 1.
- Dragomir, I.T. 1996, *Mormântul colectiv hallstattian de la Suceveni, jud. Galați*, Danubius 16, 265-372.
- Florescu, A., Florescu, M. 1983, *Aspecte ale civilizației traco-getice în zona de curbură a Carpaților*, SAA 1, 72-93
- Gumă, M. 1995, *The end of the Bronze Age and the beginning of the Early Iron Age in south-western Romania, western Serbia and north-western Bulgaria. A short review*, Thraco-Dacica 16, 1-2, 99-137.
- Iconomu, C. 1996, *Cercetările arheologice din cetatea hallstattiană de la Pocreaca – Iași*, ArhMold 19, 21-56.
- Iconomu, C. 1997, *Unele rezultate și probleme privind evoluția triburilor trace din prima epocă a fierului în conformitate cu cercetarile arheologice din județul Iasi, în Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire, Actes du Colloque international, Tulcea - 1993*, BiblIP-A 2, 125-137.
- Irimia, M. 1974, *Cercetările arheologice de la Rasova-Malu Roșu. Raport preliminar (Cu privire specială asupra Hallstattului în Dobrogea)*, Pontica 7, 75-137.
- Irimia, M., Conovici N. 1993, *Descoperiri hallstattiene în zona davei getice de la Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța*, Pontica 26, 51-114.
- Jugănar, G. 1997, *Manifestări timpurii ale primei epoci a fierului în Dobrogea (Descoperirile de la Garvăn - “Mlăjițul Florilor”, jud. Tulcea)*, în *Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire, Actes du Colloque international, Tulcea – 1993*, BiblIP-A 2, 103-110.
- Jugănar, G., Ailincăi, S. 2002, *Babadag, jud. Tulcea*, CCA, Campania 2001, 46-47.
- Jugănar, G., Topoleanu, Fl. 1994, *Gropi funerare în așezarea hallstattiană de la Niculițel “Cornet” (jud. Tulcea)*, Istros 7, 71-81.
- László, A. 1989, *Hallstatt à l’Est du Carpates, în Civilisation du Hallstatt. Un bilan d’un rencontre*, Liège, 111-121.
- László, A. 1994, *Începuturile Epocii Fierului la Est de Carpați*, București.
- Levițkii, O. 1994, *Cultura Hallstattului canelat la răsărit de Carpați*, București.
- Morintz, S. 1964, *Quelques problemes concernant la periode du Hallstatt au Bas Danube a la lumiere des fouilles de Babadag*, Dacia, N.S. 8, 101-118.
- Morintz, S. 1978, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, București.
- Morintz, S. 1986, *Săpăturile de la Babadag, 1973-1974, 1977-1981*, Materiale Vaslui 1982, 58-64.
- Morintz, S. 1987, *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (Cercetările de la Babadag)*, Thraco-Dacica 8, 1-2, 39-72.

- Morintz, S., Jugănar, G. 1995, *Raport privind săpăturile arheologice efectuate în sectorul V al aşezării hallstatiene de la Babadag (1991-1992)*, Peuce 11, 177-202.
- Nestor, I. 1952, *Şantierul Valea Jijiei*, SCIV 3, 19-111.
- Perianu, M. 1993, *O "groapă de provizii" Babadag (Hallstatt) cu oseminte umane*, Thraco-Dacica 14, 1-2, 163-168.
- Petrescu-Dimbovița, M. 1953, *Cercetări arheologice în aşezarea din prima epocă a fierului de la Tămăoani*, SCIV 4, 3-4, 765-778.
- Petrescu-Dimbovița, M., Marin, D. 1974, *Noi cercetări arheologice la Stoicani (jud. Galați)*, SCIVA 25, 71-97.
- Pop, H. și colab. (Pop, H., Bejinariu, I., Băcuet-Crișan, D., Băcuet-Crișan, S., 2002, *Șimleul Silvaniei, jud. Sălaj*, CCA, Campania 2001, 304-306.
- Simion, G., Lăzurcă, E. 1987, *Așezarea hallstatiiană de la Beidaud - Tulcea*, Peuce 8, 37-54.
- Sîrbu, V. 1994, *Sacrificii umane și practici funerare insolite în arealul tracic în Hallstatt și La Tène*, Istros 7, 83-122.
- Sîrbu, V. 1997, *Sacrifices humaines et pratiques funéraires insolites dans l' areal thrace du Hallstatt et La Tène*, în *Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire, Actes du Colloque international, Tulcea – 1993*, BiblIP-A 2, 193-221.
- Stoyanov, I. 1997, *Sboryanovo. Early Iron Age tumular necropolis*, Sofia.
- Topoleanu, Fl., Jugănar, G. 1995, *Așezarea de tip Babadag de la Niculițel" Cornet" (jud. Tulcea). Săpăturile de salvare efectuate în 1988*, Peuce 11, 203-229.
- Ursachi, V. 1995, *Zargidava. Cetatea de la Brad*, București.
- Ursulescu, N., Popovici, D. 1997, *Considerations historiques concernant les fortifications hallstattiennes anciennes a l'est des Carpathes*, în *Premier Age du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mer Noire, Actes du Colloque international, Tulcea – 1993*, BiblIP-A 2, 51-66.
- Vasiliev, V., Andrițoiu, I. 1985, *Noi date despre aşezarea fortificată de la Subcetate, (jud. Hunedoara)*, Apulum 22, 1985, p.31-36
- Vasiliev, V., Aldea, A., Ciugudean, H. 1991, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice; aşezarea fortificată de la Teleac*, Cluj.
- Vasiliev, V., Gaiu, C. 1980, *Așezarea fortificată din prima vârstă a fierului de la Ciceu - Corabia, jud. Bistrița Năsăud*, ActaMN 17, 31-63.
- Vlassa, N., Dănilă, S. 1962, *Săpăturile arheologice de la Sărățel (com. Sărata, raionul Bistrița, regiunea Cluj)*, Materiale 8, 341-347.
- Zaharia, E. 1965, *Remarques sur le Hallstatt ancien de Transilvanie. Fouilles et trouvailles de Mediaș, 1958*, Dacia, N.S. 10, 83-104.

***New dates concerning the fortification system
from hallstattian settlement of Babadag (Tulcea county)***

Abstract

The hallstattian settlement from Babadag was fortified in the third phase of the Babadag culture (8th – beginning of the 7th century BC). Very important in this dating is the pottery discovered in the course of excavation. The fortification contains a trench and a vallum. The pits found in the vallum's structure shows that the fortification was abandoned in the same phase of habitat, probably at the beginning of the 8th century BC.

Through this pits, there is a very interesting situation in the case of pit number 3 from S VI, where we discovered three human skulls, which were dropped there. Similar situation are mentioned in the Babadag type settlements from Satu Nou "Valea lui Voicu", Garvăn „Mlăjitul Florilor" and Niculițel „Cornet".

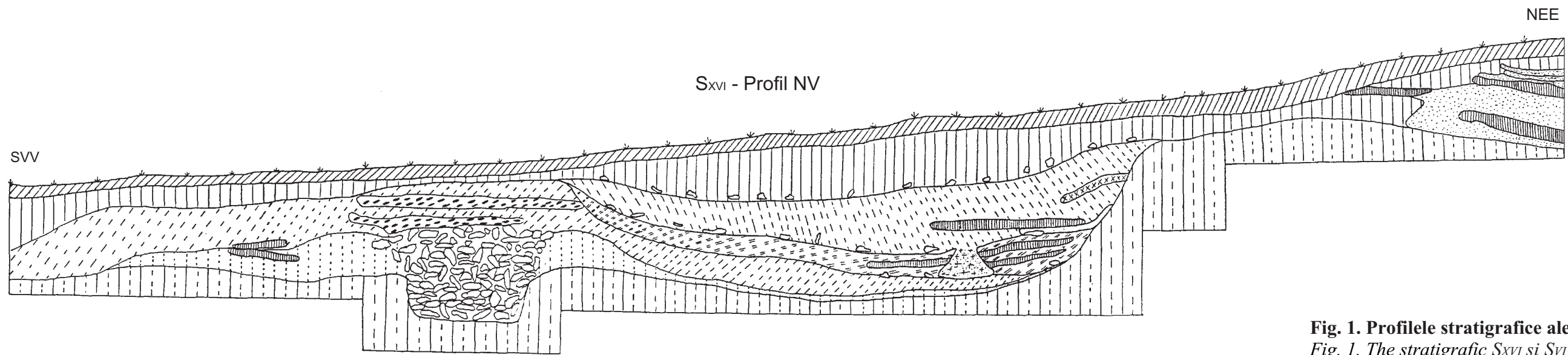
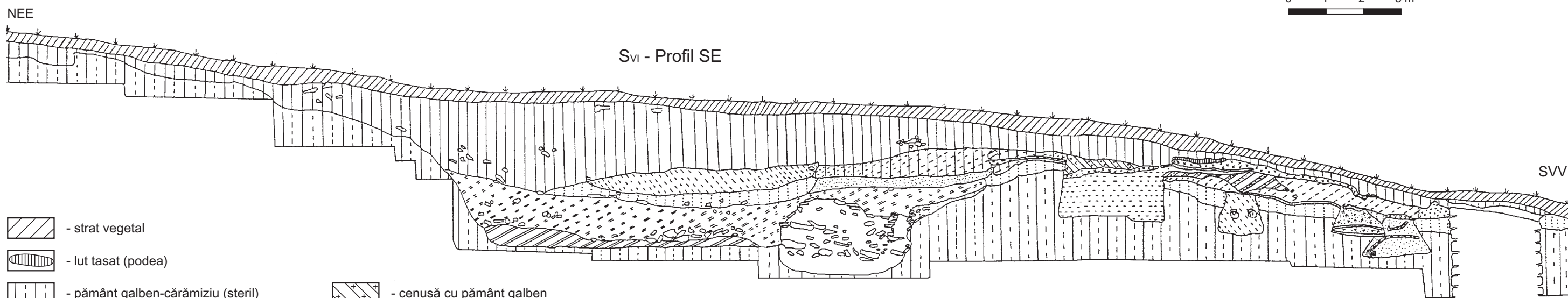
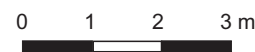

Fig. 1. Profilele stratigrafice ale Secțiunor Sxvi și Svi
Fig. 1. The stratigraphic Sxvi și Svi profiles of the fortification

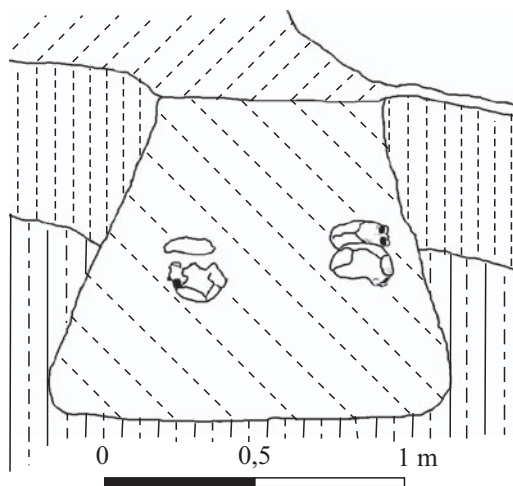
- strat vegetal	- cenușă cu pământ galben
- lut tasat (podea)	- pământ cenușiu pigmentat
- pământ galben-cărămiziu (steril)	- pământ galben cu pigmenți de cărbune
- pământ de culoare cenușie	- pământ galben-marونی pigmentat
- pământ cenușiu pigmentat	- pământ cenușiu deschis
- pământ vinețiu	- pământ galben cu bulgări mici
- pământ marونی-gălbui tasat	- pământ cenușiu deschis cu pigmenți de cărbune
- pământ cenușiu	
- pământ cafeniu	

Fig. 2. Vedere generală asupra așezării fortificate de la Babadag
Fig. 2. General view of the hallstattian settlement of Babadag

a

b

Fig. 3 Profilul gropii numărul 3
Fig. 3. The stratigraphic profile of the pit number 3

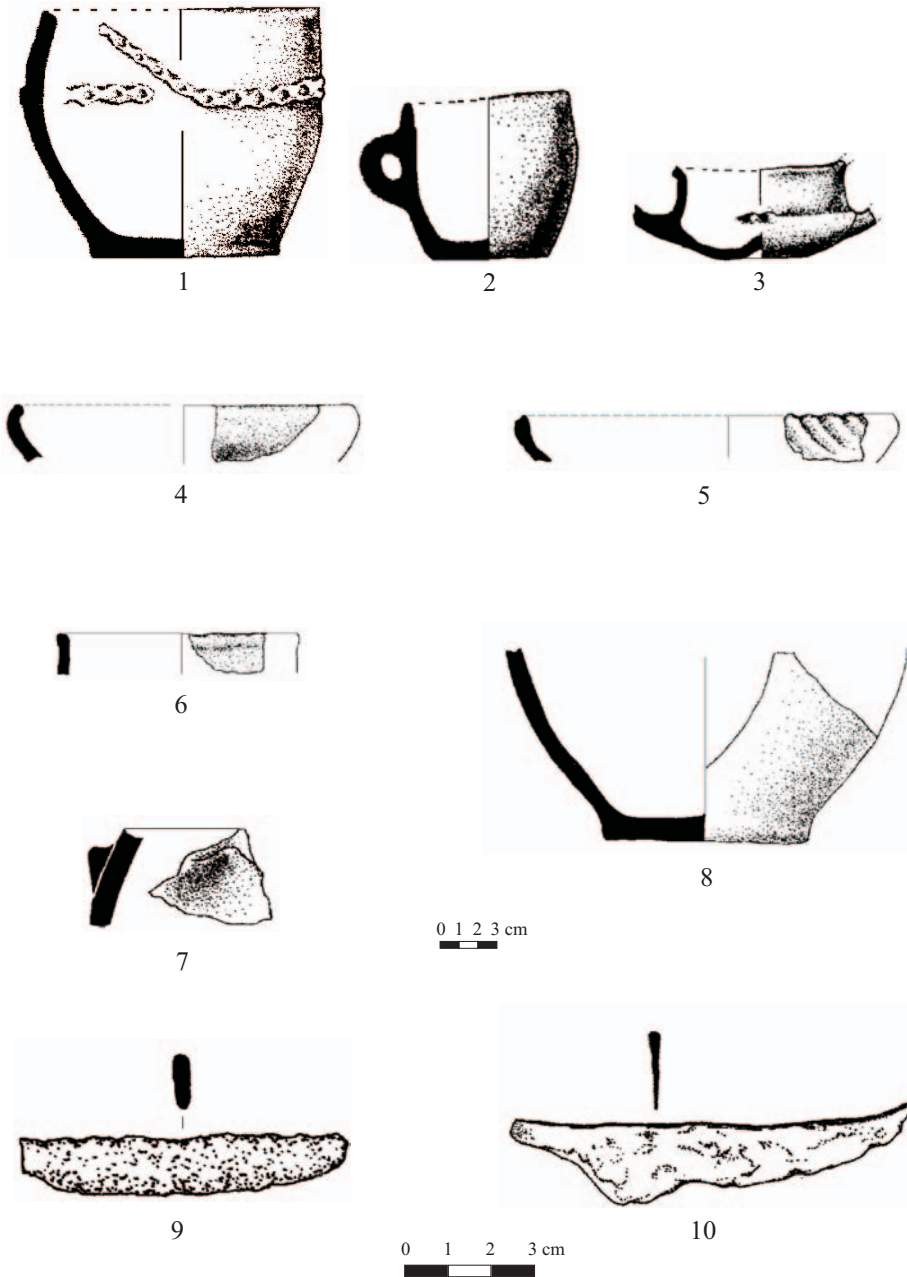

Fig. 4. Ceramică și obiecte din metal descoperite în cursul cercetărilor la sistemul defensiv
 Fig. 4. Pottery and metal objects discovered in the course of excavation